

з такою підготовкою, яка б не зосереджувала увагу на спірних деталях, а вела до спільного у духовному житті людей. Маємо тут на увазі предмет української духовної культури, а відтак, і співпрацю системи освіти з Церквою, бо жодне відокремлення таку співпрацю не виключає.

У сучасній педагогіці формуванню душі відповідають такі напрями виховання: моральне, розумове, естетичне, громадське, екологічне. Всіх їх досить ґрунтовно розроблено. Але на наш погляд, вони не мають загальної серцевини і духовної основи, що поєднувала б їх в єдина ціле у формуванні цілісної людини.

Як виховати людину, щоб вона досягла високого рівня духовності? Р. Немов, говорячи про вищі риси духовно світоглядного характеру, стверджує, що їх можна виховувати в людини протягом усього її життя.

Аналіз джерел з проблеми духовного виховання свідчить, що в навчально-виховному процесі для розвитку душевно-духовних якостей важливі такі чинники:

- введення спеціального предмету "Основи духовного виховання" для молоді, і відповідно, гуманізація (одухотворення) шкільних предметів, які безпосередньо впливають на формування цілісної людини.

- аналіз душевно-духовних якостей серця, розуму і волі, які слід культивувати на шляху самовдосконалення;

- ознайомлення з різноманітними методами, за допомогою яких можна досягти розвитку цих душевно-духовних якостей.[5, с.322]

Виходячи з того, що виховання - це насамперед "вбирання" у себе кожною особистістю духовної культури рідного народу, його національного духу, буття, а виховання і освіта є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається національними шляхами, основними напрями розвитку сучасної педагогічної теорії і практики має стати утвердження і розвиток національної системи виховання провідної чесноти культурно-національного відродження.

Для сучасної української сім'ї, як і для суспільства в цілому, характерною є певна ціннісна дезорієнтація, коли духовні цінності та ідеали підмінюються тимчасовими прагненнями, духовні устремління - волею і бажанням досягти успіху за будь-яку ціну. Це негативно позначається на духовному здоров'ї молоді, що виявляється у депресіях, неврозах, суїцидах.

До речі, Україна за рівнем духовності народу займає одне з перших місць у Європі. А це можливе лише тоді, якщо опанувати як одним із найефективніших факторів всенародною єдиною духовністю. Іншого нам не дано. Багатство народу, його високий добробут прийдуть лише через єдність народу. А єдність, в наших умовах, можлива тільки за допомогою духовності. Маючи єдину духовність, будемо мати єдність народу та монолітну державу. Тому не дивно, що у деяких країнах світу, в тому числі й в Європі, вже сьогодні є єдині храми, в яких моляться віруючі будь-якої парафії, конфесії або релігії. Отже, будемо вважати потужним об'єднуючим фактором єдину всенародну Духовність!

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Духовні цінності розвитку особистості// Педагогіка і психологія. – 1997.-№1
2. Ідея народності у вихованні / За творами К.Д. Ушинського / Рідна школа. - 2004, №3, С.66-67.
3. Мосіященко В.А., Задорожна Л.В., Курак О.І. Ушинський про виховання / Історія педагогіки, С.79-92
4. Сухомлинський В.А. Сто порад вчителю. - К.: Радянська школа.,1988. -304с.
5. Епископ Венский и Австрийский Иларион(Алфеев) Православное свидетельство в современном мире: Докладі, інтерв'ю, слова.-СПб.: «Издательство Олега Абышко»,2006. – 416с.

Тетяна Твердохліб

ВИНИКНЕННЯ ЦЕРКОВНО-УЧИТЕЛЬСЬКИХ ШКІЛ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У кінці XIX століття в систему педагогічної освіти навчальних закладів Православної Церкви Російської імперії увійшли нові освітні установи – церковно-учительські школи. На українських землях їх були одиниці, далеко не кожна єпархія могла похвалитись таким навчальним закладом [2, с. 558]. Точно відомо про функціонування у першій половині 90-х років XIX ст. Почаївської церковно-учительської школи, Києво-Михайлівської церковно-учительської школи, Катеринославської єпархіяльної причетницької школи з церковно-учительським курсом, Лубенської братської церковно-

учительської школи [1; 3; 4; 5; 11]. Їх засновували і фінансували діяльність монастирі, лаври, братства. Так, Лубенська братська церковно-учительська школа була заснована Лубенським Спасо-Преображенським братством. В основному, ці освітні установи мали завершити освіту учнів семінарії і духовних училищ, які були відраховані у різні роки навчання, а також випускників двокласних церковно-приходських шкіл.

У більшості церковно-учительських шкіл мета діяльності співпадала з тією, яку визначив для себе педагогічний колектив Катеринославської єпархіальної причетницької школи з церковно-учительським курсом: готувати «розвинутих і таких, що знають свою справу, паламарів, які разом із тим були б цілком здатними до вчителювання у приходських школах» [6, с. 413]. Функціонування церковно-учительських шкіл повинно було сприяти розв'язанню проблеми із забезпеченням кваліфікованими вчителями сільських церковно-приходських шкіл, особливо однокласних і шкіл грамоти.

Педагогічна освіта у церковно-учительських школах обмежувалась коротким курсом педагогіки, а найчастіше, дидактики і педагогічною практикою. Бідність джерельної бази не дає можливості схарактеризувати форми та методи педагогічної освіти, кадрове забезпечення. За відсутності затвердженої Св. Синодом програми, її зміст визначали самі викладачі. Він мав бути підібраний таким чином, щоб випускники церковно-учительських шкіл могли скласти іспит на звання учителя церковно-приходської школи, бо церковно-учительські школи не надавали права на педагогічну діяльність. [6, с. 414]. У деяких школах зміст педагогічної освіти не вичерпувався теорією навчання і методиками викладання предметів церковно-приходської школи. Аналіз матеріалів, розміщених у духовних періодичних виданнях [7; 8; 9; 10], свідчить, що учням розкривали мету навчання в початкових освітніх закладах, вимоги до учителя, значення діяльності вчителів церковних шкіл, сутність, засоби і способи релігійно-морального виховання. Але така ситуація у досліджуваній період була скоріше виключенням, ніж нормою. Переважно надавались дуже стислі знання з педагогічної дисципліни. Наприклад, у примітках до статуту Лубенської братської церковно-учительської школи вказувалось, що пояснення з дидактики повинні надаватись після проведення уроку в зразковій школі, окремих теоретичних занять із педагогічних предметів не передбачалося [4, с. 280].

Для організації педагогічної практики, в основному, послуговувалися сусідніми початковими навчальними закладами, хоча у Катеринославській єпархіальній причетницькій школі з церковно-учительським курсом для педагогічної практики протягом 1893-1894 навчального року використовували зразкову школу місцевої семінарії, з 1894-1895 навчального року – власну початкову школу [6, с. 415].

Щодо навчально-методичного забезпечення навчання педагогіки чи дидактики у церковно-учительських школах встановлено, що усі посібники в той час орієнтовані були на застосування в середній або вищій школі. Підручника, який був би написаний водночас ґрунтовно і досить просто, як хотілося б викладачу церковно-учительської школи, а головне – такого, щоб розкривав «постановку справи» відповідно до вимог чинних програм для церковно-приходських шкіл, в досліджуваній період не існувало. Не було підручника, який би звертався не тільки до розуму, але і до відчуття, не тільки б навчав, але і переконував, закликав до учительської діяльності. Усе це негативно впливало на якість навчання. Лише окремі педагоги знаходили оптимальний вихід із ситуації. Наприклад, викладач Катеринославської єпархіальної причетницької школи з церковно-учительським курсом занотовував свої «уроки педагогіки», і, щоб не переобтяжувати учнів переписуванням, поступово друкував їх у місцевому духовному журналі [7, с. 551].

Таким чином, перша половина 90-х років XIX ст. була періодом становлення церковно-учительських шкіл і педагогічної освіти в них. Для діяльності цих навчальних закладів притаманні деякі недоліки і прорахунки, а також певні досягнення. Здобувався перший досвід, який був основою для подальшого розвитку і вдосконалення.

Список використаної літератури

1. Буйницький І. Открытие церковно-учительской школы в м. Почаеве. *Волынские епархиальные ведомости. Часть неофициальная*. 1890. № 33. С. 1133-1134.
2. Краткий очерк церковно-школьного дела в Подолии за последнее десятилетие (1884-1894 гг.) *Подольские епархиальные ведомости. Отдел официальный*. 1894. № 28. С. 551-561.
3. Крикуновский А. Лубенская учительская школа (1894-1909). *Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная*. 1909. № 6. С. 229-239.
4. Крикуновский А. Лубенская учительская школа (1894-1909). *Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная*. 1909. № 7. С. 278-293.

5. От Совета Екатеринославской епархиальной причетнической школы с церковно-учительским курсом. *Екатеринославские епархиальные ведомости. Отдел официальный.* 1895. №.14. С. 184.
6. С. Е. Н. Первый выпуск псаломщиков-учителей из Екатеринославской епархиальной причетнической школы с церковно-учительским курсом. *Екатеринославские епархиальные ведомости. Отдел неофициальный.* 1895. №.15. С. 411-419.
7. Соколов Г. Из уроков для учителей церковных школ. *Екатеринославские епархиальные ведомости. Отдел неофициальный.* 1895. №.19. С. 551-559.
8. Соколов Г. Из уроков для учителей церковных школ. *Екатеринославские епархиальные ведомости. Отдел неофициальный.* 1895. №.20. С. 576-586.
9. Соколов Г. Из уроков для учителей церковных школ. *Екатеринославские епархиальные ведомости. Отдел неофициальный.* 1895. №.22. С. 636-643.
10. Соколов Г. Из уроков для учителей церковных школ. *Екатеринославские епархиальные ведомости. Отдел неофициальный.* 1895. №.23. С. 659-679.
11. Список учеников Екатеринославской епархиальной причетнической школы с церковно-учительским курсом. *Екатеринославские епархиальные ведомости. Отдел официальный.* 1895. №.14. С. 181.

Людмила Литвинюк

БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД У ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

У сучасній гуманітаристиці не згасає зацікавленість учених людською біографією, дослідженням можливостей використання біографічного методу. Потреба концептуалізації біографічного методу в освіті (біографічного методу навчання або біографічного навчання) обумовлюється актуалізацією питання свідомого здійснення особистістю процесу життєтворчості в умовах нестабільності та змінності сучасного світу.

Якщо у зарубіжній літературі представлений досвід теоретичного обґрунтування та моделі практичної діяльності з біографічного навчання, то в українській науці спробу його концептуалізації зроблено Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України у методичних рекомендаціях «Біографічні дослідження в дискурсі розвитку культури педагога» (2013, автор Шарошкіна Н.Г.), адресованих педагогічним працівникам, аспірантам, докторантам, науковцям і викладачам [1].

У цій статті ставимо за мету проаналізувати методичні рекомендації з упровадження біографічного методу в освіті в контексті встановлення його концептуальних засад для української педагогічної освіти та виявлення перспектив подальших досліджень.

Методичні рекомендації «Біографічні дослідження в дискурсі розвитку культури педагога» (далі – Рекомендації) складаються із двох розділів: «Біографічний метод» та «Наратив у дискурсі культури педагога». У розділі першому Н. Г. Шарошкіна робить спробу з'ясувати сутність біографічного методу у гуманітарному знанні, визначити види біографічного методу та його застосування в освітньому процесі. Встановлення видів біографічного методу здійснюється на основі аналізу літературних зразків. Біографічний метод асоціюється зі способом відображення в літературі людського життя. Серед видів біографічного методу названо *історичну біографію* («персонаж при цьому виступав в контексті свого історичного часу, і його сенси співвідносилися з культурно-історичними цінностями епохи, в яку він жив» [1, с. 6]); *світсько-біографічну хроніку* («багатоколірний килим» світських пліток, сценок, анекдотів, які є частиною біографічного матеріалу» [с. 6]); *психологічна біографія* («проникнення в психологічні сенси своїх героїв, неусвідомлено спираючись на герменевтичні прийоми» [1, с. 9–10]). Чіткої класифікації біографічних методів не наведено, швидше зроблено їх загальний перелік. Вочевидь, як різновиди психологічної біографії названо *документально-психологічну* («мета автора – створити портрет персонажа, ґрунтуючись на справжніх висловлюваннях його самого і сучасників – друзів і експертів» [с. 10]); *науково-психологічну* («в доступній формі познайомити читача із складними філософськими концепціями Канта, Гегеля, Шеллінга та інших, і не лише полегшити їх розуміння, але всебічно і психологічно подати особу персонажа» [с. 10]) та *психологічний портрет* («проблема смислового контура – одна з центральних при складанні психологічного портрета особистості. Усе другорядне повинне відійти на задній план. Головне питання, яке ставить собі автор на цьому етапі: що в житті цієї людини саме центральне? для чого вона живе?» [1, с. 10]). У контекст опису методу психологічного портрету подано алгоритм його створення для історичної особи та йдеться про метод